

4. OLVASÓSZOLGÁLAT ÉS TÁJÉKOZTATÁS

A könyvtári szolgáltatásokat és ezen belül a Tájékoztatói és Olvasószolgálati Osztály munkáját döntően meghatározta a COVID-19 járványhelyzet. A könyvtár az év elejétől március 15-éig működhetett a megszokott rendben. Március közepétől június közepéig minden egységünk zárva volt, a központi olvasószolgálaton heti 3 napon egy könyvtáros és egy raktáros tartott ügyeletet. Ebben az időszakban e-mailben és telefonon igyekeztünk segíteni olvasóinknak a kutatásban, tanulásban. A kapcsolattartásban a honlap mellett fontos szerepet játszottak közösségi platformjaink, valamint a Szakinformatikai Osztály által létrehozott olvasói levelezőlisták. Június 24-től két lépcsőben nyitott ki a könyvtár: előbb csak a kölcsönzés, majd július 6-tól az olvasótermek is, az előírt járványügyi szabályok betartásával. Nyári szünetre idén nem került sor, az ilyenkor szokásos háttérmunkákat a nyitás előtti hetekben végeztük el. Július 6-tól augusztus 23-ig csak hétfőtől péntekig 9-től 18 óráig tartottunk nyitva. Augusztus végétől november elejéig a rendes nyitvatartás volt érvényben, november 11-től azonban a járvány második hulláma miatt ismét kénytelenek voltunk bezárni olvasótermeinket, és az év végéig már csak kölcsönzésre volt lehetőség az erre kijelölt időszakokban. Így az átlagos évi 260–265 nyitvatartási nap helyett 2020-ban mindössze 167 napig volt nyitva a könyvtár, és ebből csupán kb. 5 hónapig a szokott rend szerint. A rendkívüli helyzetben nagy segítséget jelentett, hogy olvasóink már jól ismerték a 2019-ben bevezetett online raktári kérésindítást, így – a tavaszi három hónapos zárlattól eltekintve – szigorú óvintézkedések mellett ugyan, de kölcsönzésre mindvégig volt lehetőség.

Hatalmas előrelépés volt az online adatbázisok EduID alapú távoli elérésének mind az olvasók, mind a könyvtárosok által régóta várt bevezetése, ami épp ebben a kritikus helyzetben rendkívül nagy segítséget jelentett. Különböző okokból hosszan húzódó előkészítés után (a Könyvtár és az EISZ jogi státusa, különböző típusú azonosítók kezelése, tesztelések) márciusban rendkívül gyorsan kellett elindítanunk a szolgáltatást. A március 25-i meghirdetéshez néhány nap alatt készültek el a tájékoztató anyagok az olvasók számára. Az év végére közel 200 fő kérte a távoli eléréshez szükséges erős azonosító létrehozását.

A nyár folyamán kezdtük meg a központi olvasóterem új szabadpolcos, kölcsönözhető állományának kialakítását. A ritkábban használt kézikönyvekből, lexikonokból közel 600 kötetet küldtünk vissza a raktárba. A felszabaduló polcokra az egyes tudományterületek szakreferensei válogattak az utóbbi években megjelent kiadványokat. A Szakinformatikával együttműködve kialakítottuk e dokumentumok kezelését az online katalógusban, megterveztük a kötetek címkével való ellátását. A beérkező új könyvekből az év végéig 1200 kötetet állítottunk ki, így ezután a legfrissebb szakirodalom tematikus bontásban, közvetlenül böngészhető.

Augusztusban a földszinti ruhatár helyén elkészültek a pénzermével működő, önkiszolgáló ruhatári szekrények, – ez látogatóink kényelme mellett munkaerő megtakarítást is jelent.

Az MTA vezetősége 2019. novemberi határozatában további közel 8 millió Ft-ot biztosított a Könyvtárnak az MTA kiadványainak digitalizálására. Ebből a keretből digitalizáltattunk akadémiai folyóiratokat (135 kötet), régi magyar folyóiratokat (103 kötet), könyveket (69 kötet), az MTA elnökeinek, főtítkárainak állományunkban meglévő könyveit (336 kötet), régi tudományos könyvsorozatokat (313 kötet), összesen mintegy 291 000 oldal terjedelemben. A digitalizálást most is az Arcanum Adatbázis Kft. végezte, a munka januártól ápriliséig tartott. A szervezési és adminisztratív feladatokat továbbra is elsősorban a Folyóirat Csoport látta el.

4.1 OLVASÓFORGALOM, KÖLCSÖNZÉS

A rendkívüli helyzet miatt a tárgyév adatai aligha vethetők egybe a korábbiakkal, de tájékoztatásul zárójelben közöljük ezeket is. 2020-ban a könyvtár regisztrált használóinak száma 2349 fő volt (2019-ben 2607); közülük a könyvtárat aktívan használók száma 1607 (2019-ben 2083). Az év során 297 új beiratkozót regisztráltunk (2019-ben 558 főt), 71 napi olvasójegyet és 94 öt alkalomra szóló látogatójegyet állítottunk ki. Változatlan árak mellett a beiratkozási díjakból származó éves nettó bevétel 1 157 000,- Ft volt (2019-ben 1 962 000,- Ft). Mínthogy helyben olvasásra az év nagy részében nem volt lehetőség, egy jelentős olvasói réteg, az egyetemi hallgatók közül csak kevesen iratkoztak be hozzánk az őszi szemeszter elején. A látogatójegyek érvényességét valamennyi olvasónknak meghosszabbítottuk a tavaszi karanténidőszak miatt kieső közel 3 hónappal.

A központi olvasótermet olvasóink 7531 alkalommal vették igénybe (2019-ben 12 627 alkalom). Az Aleph kölcsönzési moduljának statisztikája szerint 6561 könyvet kölcsönöztek otthoni használatra (2019-ben 8582 db), hosszabbítások nélkül 4428 db. A helyben kölcsönzések száma (raktári kérés olvasótermi használatra) a könyvolvasóban és a folyóirattárban 32 373 volt (2019-ben 40 518); ebből: 15.567 kötet könyv (hosszabbítások nélkül 5135 db), 16 559 kötet folyóirat, 13 db CD/DVD és 55 db mikrofilm. 2020-tól a Könyvtári Intézetnek szolgáltatott statisztikában a hosszabbítások már nem számítanak új kölcsönzésnek. A szabadpolcon elhelyezett dokumentumokat becslésen alapuló statisztikánk szerint kb. 6800 alkalommal vették kézbe.

A törzsgyűjteménybe tartozó könyvekre összesen 9095 raktári kérést, illetve. előjegyzést regisztrált az IKR kölcsönzési modulja. Az OPAC-ban mind a helyben indított raktári könyvkéréseket, mind az előjegyzéseket, előkészítési igényeket azonos módon kezeli a rendszer, így ezekről külön adat nem áll rendelkezésre. Továbbra is számos előkészítési kérést kapunk telefonon és e-mailben.

A használók tudományos fokozat és foglalkozás szerinti megoszlása

	Könyvolvasó	Folyóíratolvasó
MTA rendes és levelező tagja	0,8%	1,1%
Egyetemi tanár, tudományok doktora, kandidátus, PhD	51,2%	33,1%
Egyetemi oktató	2,6%	6,3%
Tudományos kutató, PhD hallgató	12,8%	30,2%
Nem főfoglalkozású kutató	21,7%	7,0%
Egyetemi hallgató	7,6%	1,1%
Egyéb	3,4%	21,1%

A folyóirat-állomány használatának megoszlása tudományterületek szerint (%)

Szakterület (ETO)	Használat (%)
0 - általános művek	3,0%
1/2 - filozófia, pszichológia, vallás	5,3%
3 - társadalomtudomány	31,1%
5 - természettudomány	2,9%
6 - alkalmazott tudomány	10,7%
7 - művészetek	4,3%
80 - nyelvtudomány	5,3%
82 - irodalomtudomány	13,6%
9 - földrajztudomány, régészet, történettudomány	23,8%

A törzsgyűjteménybe tartozó könyvek kölcsönzési forgalma (db) az elmúlt 3 évben

	2018	2019	2020 (hosszabbításokkal)	2020 (hosszabbítások nélkül)
olvasótermi kölcsönzés	16511	17335	15567	5135
kölcsönzés otthonra	7660	8582	6561	4428

A Keleti Gyűjtemény az év nagyobb részében zárva tartott, illetve július és október között csak előzetes bejelentkezés alapján, a járványügyi szabályok adta korlátozások betartása mellett tudott olvasókat fogadni. Ez utóbbi esetében alkalmanként két főben maximalizáltuk a helyben olvasást. A Keleti Gyűjtemény

olvasótermét olvasóink 263 alkalommal vették igénybe és 2140 könyvet, folyóiratot, illetve kéziratot tanulmányoztak, 123 művet kölcsönöztek. A Keleti Gyűjteményt érintő könyvtárközi kéréseket változatlanul a központi olvasószolgálat intézte. Bizonyos esetekben nem a dokumentumot, hanem a helyben szkennelt anyagot továbbították az olvasónak.

A *Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteményében* 193 olvasó 570 alkalommal 32 217 db dokumentumot használt.

4.2 TÁJÉKOZTATÁS

A Tájékoztatási és Olvasószolgálati Osztályon a személyes tájékoztatás mellett ebben az évben különösen fontos volt a telefonon és e-mailben történő információszolgáltatás, az online elérhető források felkutatásában és használatában nyújtott segítség. A tavaszi karantén idején távmunkában dolgozó munkatársak otthonról is tartották a kapcsolatot olvasóinkkal. A legtöbb kérés, kérdés a könyvtár gyűjteményére, az EduID és az online adatbázisok használatára vonatkozott. 2020-ban az osztályra becslésünk szerint kb. 1250 érdeklődő telefonhívás és 2500 e-mail érkezett.

Az EduID bevezetésekor PDF formátumú infografikákat, útmutató videókat készítettünk a regisztrációs folyamathoz és a fontosabb adatbázisokhoz, tájékoztatót küldtünk ki a használat feltételeiről, az új szolgáltatást a hírlevélben, a honlapon és a közösségi oldalakon is népszerűsítettük. Számos adatbázis-szolgáltató tette szabadon hozzáférhetővé tartalmait a rendkívüli helyzetben, ezekről a lehetőségekről is folyamatosan informáltuk a kutatókat.

Az idén elmaradt ELTE Könyvtári Nap helyett a szervezők kérésére elektronikus posztert állítottunk össze a könyvtár szolgáltatásairól, amit utóbb a rendezvény Facebook oldalán tettek közzé. A <https://konyvtarak.hu> könyvtárakat és könyvtári szolgáltatásokat bemutató weboldalon a járványhelyzetnek megfelelően aktualizáltuk intézményünk adatait.

Az MTMT adatbázisában épül a 2010 előtt elhunyt akadémikusok bibliográfiája (MTMT központi kezelésű szerzők – Akadémikus Bibliográfia). 2020-ban elsősorban az MTA elnökeinek és főtitkárainak munkásságát rögzítettük az adatbázisban, időrendben a Tudós Társaság alapításától haladva napjainkig. Távmunkában három munkatárs végezte ezt a feladatot, így 6123 publikáció rekordja került be az Akadémikus Bibliográfia intézmény alá (2019-ben 2258). Az osztályon egyedi megrendelésre elkészült egy 164 tételes személyi bibliográfia is Hapák József fotóművész publikációjáról.

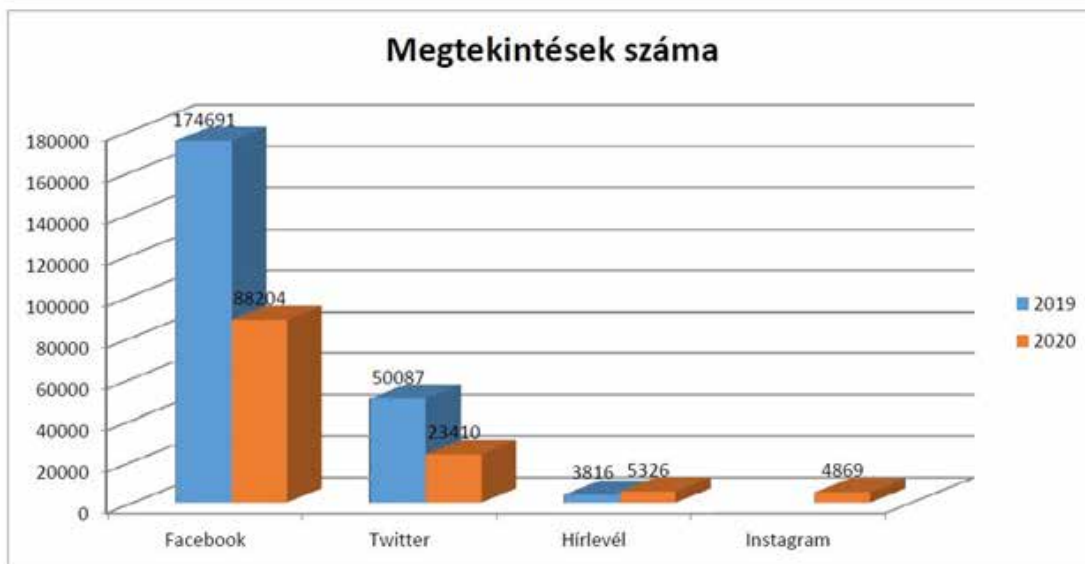
2020 végén hírlevelünknek 218 feliratkozott (e-mail vagy blogkövetés) követője volt (2019-ben 195). A hírlevél szabadon hozzáférhető blogként üzemel, az itt közzétett bejegyzések a Facebook oldalunkon

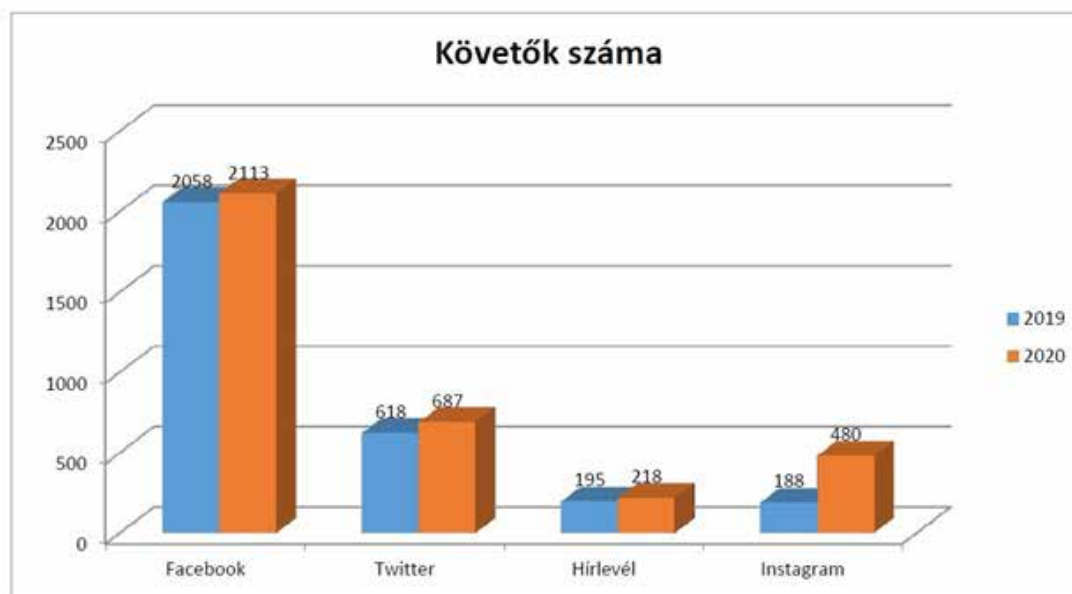
és Twitter csatornánkon is megjelennek, így ennél nagyságrendekkel több érdeklődőhöz jutnak el bejegyzéseink. A megtekintések száma összesen 5326 volt az év során megosztott 52 bejegyzésre (2019-ben 75 bejegyzés, 3816 megtekintés).

Facebook oldalunkat az év végén 2113-an követték, a megosztott bejegyzések (564 db) összesen 88 204 megtekintést kaptak. A Twitteren 687 követőnk volt az év végén, a 65 bejegyzés megtekintéseinek száma 23 410. Ezeken a platformokon a korábbinál jóval kevesebb megtekintést mértünk, aminek oka vélhetően a rendezvények számának drasztikus csökkenése: az ezekről szóló bejegyzéseket ugyanis általában több intézmény is megosztja, ami megsokszorozza a megtekintések számát.

A 2019 októberében indult Instagram oldalunknak 2020 végére 480 követője lett. 2020-ban összesen 480 figyelemfelhívó képes bejegyzést helyeztünk el itt, melyek összes megtekintettsége ezen a platformon 4869 (a Facebookon, ami továbbviszi ezeket a posztokat, nagyságrendekkel nagyobb).

Az év első felében tovább dolgoztunk a *Minerva* – online könyvtáros oldal fejlesztésén. 2020-ban már növekedett az oldal forgalma: 1740 megtekintés született az év végéig. A *Minerva* oldaláról is elérhető Youtube csatornánkra tavasszal feltöltött 8 helpvideót (adatbázisok távoli elérése és EduID használata) összesen 680-an látták.

A Keleti Gyűjtemény munkatársai személyesen, telefonon, hagyományos és elektronikus levélben 848 alkalommal adtak tájékoztatást az olvasóknak és a hozzájuk forduló hazai és külföldi érdeklődőknek.

A Keleti Gyűjtemény továbbra is rendszeresen, tematikus bontásban, a honlapon teszi közzé új beszerzésű külföldi könyveit.

4.3 HASZNÁLÓKÉPZÉS, OKTATÁS

A Tájékoztatási és Olvasószolgálati Osztály a járványhelyzet miatt idén mindössze 5 látogatói csoportot fogadhatott, összesen 58 főt (2019-ben 21 alkalom, 371 fő). Négy hallgatói csoport érkezett felsőoktatási intézményekből, nekik könyvtárhasználati kurzust tartottunk; egy nyugdíjas baráti társaságot fogadtunk, ők a könyvtár gyűjteményeivel ismerkedtek meg.

4.4 KÖNYVTÁRKÖZI KÖLCSÖNZÉS

2020-ban 166 hazai könyvtárral álltunk könyvtárközi kapcsolatban. A hozzánk beérkezett kérések száma 998 volt (2019-ben 1036), ebből 572 kérés könyvekre, 426 folyóíratokra vonatkozott; a kérésekből 921 érkezett az ODR portálon. Ezek 94%-át, azaz 936-ot teljesítettünk: 373 dokumentumot eredetiben kölcsönöztünk, 534 db elektronikus másolatot szolgáltatottunk, 29 cikket online forrásból letöltve küldtünk el; a szkennelt oldalak száma 6903 (2019-ben 6801). A járvány ideje alatt is igyekeztünk minél több kérést teljesíteni, sok esetben elektronikus másolattal kiváltva az eredeti kölcsönzését. A nem teljesített kérések nagyrészt a Keleti

Gyűjtemény állományára vonatkoztak, ahol szigorúbbak a kölcsönzés szabályai. Az EMMI-től kapott 1 850 000 Ft,- ODR támogatásból a szolgáltatás postaköltségét és új könyvek beszerzését finanszíroztuk.

Az olvasóink számára indított könyvtárközi kérések száma 589 volt (2019-ben 859), a jelentős visszaesés oka a járványhelyzet volt. Az ODR portálon 411 kérést indítottunk, a nemzetközi kölcsönzéseket pedig az OSZK online felületén. A kérések 96%-a teljesült: 447 dokumentumot eredetiben kölcsönöztek olvasóinknak, 117-et elektronikus formában. A teljesült kérések közül 101 db érkezett külföldi gyűjteményekből, a nemzetközi kölcsönzést 39 olvasónk vette igénybe. Az így kölcsönzött könyvekből 60 darabot 50%-os kedvezményes kölcsönzési díjjal szolgáltatottunk. A nemzetközi kölcsönzés támogatásának nettó költsége 107 500,- Ft volt. A rendkívüli helyzetre tekintettel egész évben igyekeztünk legalább elektronikus formában eljuttatni a kért dokumentumokat mind a partner könyvtáraknak, mind saját olvasóinknak.

A könyvtárközi kölcsönzés statisztikai adatai 2020-ban (dokumentumok, db)

Kérés	Szám	Teljesítés	Eredeti	Nyomtatott	Elektronikus
beérkezett	998	adott	373	0	534
küldött	589	kapott	447	0	117

A könyvtárközi kölcsönzés alakulása az elmúlt öt évben (teljesült kérések)

Kérés	2016	2017	2018	2019	2020
saját olvasóinknak érkezett	981	864	810	817	564
más könyvtáraknak szolgáltatott	1215	890	1032	972	936

4.5 RAKTÁROZÁS, ÁLLOMÁNYELLENŐRZÉS

2020-ban az Olvasószolgálat 5946 könyvet, 3 mikrofilmet és 1 db CD-t vett át raktározásra a Gyűjteményszervezési Osztálytól, törlésre nem adtunk át dokumentumot.

A törökbálinti raktárból az éves forgalom olvasói, illetve könyvtárosi kérésekre kb. 5400 könyvtári, illetve levéltári egység volt (2019-ben kb. 5900). Ezek megoszlása gyűjteményenként: az Olvasószolgálatra 2409 db könyv és 65 db mikrofilm, a Folyóirat-olvasóba 924 kötet folyóirat, a Keleti Gyűjteménybe 698 db könyv és folyóirat, a Kézirattárba 8 db disszertáció, a Levéltárba 142 levéltári doboz és 894 levéltári dosszié. Emellett a raktárosok rendszeresen küldtek be könyveket és folyóiratokat feldolgozásra (kb. 4200 db), digitalizálásra (kb. 600 db).

Megkezdődött az akadémiai kiadású folyóiratok másodpéldányainak (TA- raktári jelzettel) külső raktárba költöztetése (decemberig 3500 kötet).

Arany János utcai raktárunkban megkezdtük a nagyméretű könyvek vonalkódozását és a vonalkódok pótlását az online katalógusban korábban még fel nem dolgozott kötetekben; idén a belső raktárban 5740, a külső raktárban kb. 2000 kötetbe került vonalkód.

A júniusi újrainvitás előtt belső raktárunk Pince2 szintjéről kb. 3400 kötetet szállítottunk át Törökbálintra, hogy házon belül tudjuk elhelyezni a beérkező új kiadványokat. Novemberben a korábbi terveknek megfelelően elkezdődött a Kézirattár belső raktárában tárolt 13 000 kötetnyi disszertáció DEPO-ba költöztetése a Tb3 raktárterületre heti két szállítással.

Az egész éves munka eredményeként decemberre befejeződött az állományból törölt, 1950 és 1980 között megjelent szláv nyelvű könyvek selejtezése. A kiemelt kötetek helyére a törlést jelző raktári őrkarton került, a kijárási lezárultával 16 000 kötetet szállított zúzdába a megbízott vállalkozó.

A járvány okozta helyzetben a raktárosi és ruhatárosi munkakörben dolgozó kollégák otthoni munkavégzésének megszervezése jelentett kihívást. A raktárakból tavasszal nem volt rendszeres kiszolgálás, így a munkatársak egyéb feladatokat végeztek. A raktárakban: portalanítás, vonalkódozás, RFID tagek felszerelése, raktári őrkartonok készítése és beosztása selejtezendő példányok helyére, 1977-es revíziós hiányok összeírása, szkennelés. Otthoni munkában: a REAL-J-ben tárolt digitalizált folyóiratok cikk szintű adatainak rögzítése, bibliográfiai rekordok honosítása, hagyományos és Alephből nyomtatott őrlapok rendezése, egyszerűsített bibliográfiai rekordok készítése törölt könyvekről.

A törökbálinti raktárban a Levéltár áthelyezésével lehetőség nyílt a Keleti Gyűjtemény állományának egységes elhelyezésére. Megkezdődött a benti raktárakból bizonyos állományegységek kiszállítása, de a munka a korlátozó intézkedések miatt megszakadt.

Az év folyamán megtörtént az olvasótermi kézikönyvtár állományának az Aleph leltári rendszerbe történő bevezetése. A Szakinformaticai Osztállyal együttműködve végzett munka vonalkód ellenőrzéssel, leltári szám ellenőrzéssel és pótlással, illetve a rekordokba és példányokba bevezetéssel valósult meg.

A Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteményében befejeződött a Széchenyi-gyűjtemény átborítékolása, a teljes gyűjtemény 688 db új, savmentes borítékba került, minden borítékot új, „etikett” felirattal láttunk el, a kéziratos lapokat kihajtogattuk.

Befejeződött az MTA Főtitkári Hivatala 1905–1906. évi iratanyaga kötegeinek kibontása, az iratok kihajtogatása, majd a számsorrend ellenőrzése után új borítékokba és új dobozokba helyezése.

Elkezdődött az Arany János-levelezés borítékai feliratainak (200 db) megírása.

Mivel a kandidátusi és nagydoktori disszertációk iránt nagyon megcsappant az érdeklődés, a 2. emeleti raktárunkból elkezdtek a kiszállításukat Törökbálintra. A pakolást és a szállítást a Tájékoztatási és Olvasószolgálati Osztály munkatársai végzik.

4.6 ÁLLOMÁNYVÉDELEM, KÖTÉSZET

A Tájékoztatási és Olvasószolgálati Osztály gondozásába tartozó dokumentumoknál idén nem volt lehetőség köttetésre; mindössze 14 db régi, penészgyanús kötet fertőtlenítését végezte el a Pre-Con Kft.

A Törökbálinton 2018 óta működő Depulvera automata könyvtisztító készülékkel 1500 kötetet portalaníttunk; átrendezésnél, költöztetésnél mind a kiadványokat, mind a polcokat takarítjuk. Valamennyi raktárunkban rendszeresen mérjük a levegő hőmérsékletét és páratartalmát; ez utóbbi értéke belső raktárainkban általában 45 és 52% között változik, a külső raktárban tavasztól ősziig 30–35%, nyáron 60% körül van.

Belső raktárunkban folytattuk a törzsgyűjteménybe tartozó, 2018 előtt beszerzett könyvek RFID állományvédelmi matricákkal történő felszerelését, összesen 26 000 tag programozását és beragasztását végeztük el. Ezen kívül a tárgyévben állományba vett könyvekbe és szabadpolcra kerülő folyóiratfüzetekbe bekerült kb. 12 500 db.

Az NKA Közgyűjteményi Kollégiuma, egyedi dokumentumok restaurálása (altéma kódszáma: 204111/314) pályázat keretében elnyert 552 000,- Ft támogatásból a FOKA Art Bt. a Keleti Gyűjtemény három értékes török kéziratát restaurálta.

Az OSZK-val kötött megállapodás alapján 2018. november 20-án 27 arab, perzsa, illetve török kéziratot és ősnyomtatványt adtunk át restaurálásra az OSZK Restauráló és Kötészeteti Osztálya számára. Ebben az évben is kaptunk vissza elkészült darabokat, de a munkálatok 2021-ben folytatódnak.

A Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye Vörösmarty Mihály íróasztalát kölcsönözta a Kápolnásnyéki állandó kiállításra, előtte a Petőfi Irodalmi Múzeum költségén restauráltattuk a műtárgyat.

4.7 REPROGRÁFIAI SZOLGÁLTATÁSOK

A Digitalizáló műhelyben – a mindennapi állományvédelmi szkennelés és az olvasói megrendelések mellett – 2020-ban Széchényi István kéziratának és a tibeti gyűjtemény dokumentumainak digitalizálása folytatódott, emellett elkezdődött Goldziher Ignác publikációinak szkennelése is.

A helyben használat kényszerű szünetelése idején a törzsgyűjteménybe tartozó folyóiratokból, könyvekből 30 oldal terjedelemig díjmentesen küldtünk elektronikus másolatot: 156 kérésre összesen 2559 felvétel készült.

A Tájékoztatási és Olvasószolgálati Osztályon a feltölthető másolókértvényekre olvasóink 47 000,- Ft-ot fizettek be (a kértvényekkel fénymásolásra, nyomtatásra és ingyenes szkennelésre van lehetőség két készüléken); emellett egy Zeuschel zeta típusú szkennelő is a látogatók rendelkezésére állt. 45 alkalommal engedélyeztük egy-egy cikk vagy könyvrészlet fotózását saját digitális eszközzel.

Készpénzfizetés ellenében a folyóirat-pultránál lehetőség volt nyomtatásra, ebből 27 000,- Ft nettó bevétel keletkezett. A beszámolási évben 3 olvasói megrendelésre 172 fénymásolat készült. A *Corvin-lánc története* című kiadványhoz válogattunk és szkenneltünk könyvrészleteket a szerző megrendelésére, nettó 29 000,- Ft értékben.

Könyvtárunk kiadványainak értékesítéséből a nettó bevétel 102 000,- Ft-ot tett ki.

A Keleti Gyűjtemény helyben is biztosít lehetőséget a reprográfiai igények azonnali kielégítésére, melyből nettó 161 860,- Ft bevétel származott. Saját kiadvány értékesítése: 8000,- Ft.

A Keleti Gyűjteményből származó kéziratok és könyvek szkenneléséből, illetve a Gyűjtemény által kiadott felhasználási engedélyekből külföldről 249 343,- Ft bevétel folyt be a könyvtár számlájára. Ez azonban csak a pénzbevételt jelenti, mert sok esetben – kiemelkedő szerzők, fontos kiadók esetében – a szokásos egy tiszteletpéldányon kívül inkább általunk kiválasztott könyvek megküldését kértük az elkészítés, illetve az engedély ellentételezéseként.

A Keleti Gyűjteményben állományvédelmi digitalizálás is folyik. Zeuschel könyvszkennelőnkön a 2020. év folyamán raktárosunk egyéb feladatai (olvasói rendelések, saját projektek) mellett, legnagyobb számban keleti kéziratok digitalizálását végezte, összesen 46 751 felvételt készített, az alábbi megoszlásban:

Goldziher művek:	3829 felvétel
Mongol és manju kézirat:	162 darab, 19 541 felvétel
Török kézirat:	121 db, 23 381 felvétel

Ezzel párhuzamosan a Digitalizáló Műhelyben is folyt kézíratszkenelés, ott elsősorban a méretük miatt más gépi háttérrel igénylő darabok készültek:

Tibeti:	3 db, 262 felvétel
Mongol kézirat	26 db, 3470 felvétel

A török kéziratokhoz készített metaadatokkal együtt idén összesen 240 tétel került be a REAL-rendszerbe. Így elmondhatjuk, hogy a török kézíratos anyag – a kizárólag speciális szkennelvel digitalizálhatóak kivételével – digitálisan archiválva van.

A mongol–mandzsu kézírategyüttes esetében is a végéhez közelít a digitalizálás: 6 mongol és 26 mandzsu kézirat vár még szkennelésre.

Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye

Digitális felvételek száma: 6572 db

Papíralapú másolatok száma: 1619 db

Folytatódott a Széchenyi-gyűjtemény állományvédelmi célú digitalizálása, összesen 83 irat (183 fólió) készült el 2020-ban.

Befejeződött a teljes Eötvös Loránd hagyaték digitalizálása, összesen 26 842 felvétel készült.

4.8 ELEKTRONIKUS TARTALOMSZOLGÁLTATÁS, INFORMATIKA

4.8.1 SZÁMÍTÓGÉPES REFERENZ-SZOLGÁLTATÁS

Térítéses szolgáltatás keretében idézettségfigyelést, impaktfaktorlisták összeállítását vállaljuk, valamint a kutatók publikációs listájának és ezek hivatkozásainak integrálását a Magyar Tudományos Művek Tárába (www.mtmt.hu). Emellett tájékoztatást és segítséget nyújtunk a könyvtár repozitóriumának (REAL) használatával kapcsolatban.

A szolgáltatás alapvető forrásai továbbra is a Web of Science adatbázis, illetve a MATARKA tartalomjegyzék-adatbázis voltak.

2020-ban 20 ügyfelünk volt, az általuk megrendelt szolgáltatásokra 348 óra munkaidőt fordítottunk, valamint 27 fő számára egyszerű kérdésekről telefonon, e-mailben és személyesen is adtunk felvilágosítást.

Részvétel a szolgáltatás-fejlesztésben – Szakinformatikai Osztály

Elvégeztük – némely esetben az Ex Libris közreműködésével – a járványhelyzet miatt elrendelt rendkívüli zárva tartáshoz, majd az újraindításhoz kapcsolódó szakinformatikai feladatokat. Leállítottuk, majd újraindítottuk a szolgáltatásokat (pl. előjegyzés), paramétertáblát módosítottunk, tagsági és kölcsönzési lejáratot hosszabbítottunk. Olvasóknak szóló levelek kiküldéséhez levelezőlistába töltöttük az olvasói címlistát. Módosítottuk a Primo és OPAC nyitóoldalát olvasóknak szóló felhívások közzétételével.

Kialakítottuk a szabadpolcos állomány rendszerbeli feltételeit (FREE gyűjteményi kód, 41, 81 pldstatok, raktári index módosítása, 2. raktári jelzet megjelenítése OPAC-ban).

Az EduID használat gördülékenyebbé tétele érdekében az OPAC-ban kidolgoztuk a biztonságos jelszóváltás technikai feltételeit.

Az EduID-használat népszerűsítését célzó levelek kiküldéséhez az Alephből legyűjtött címlistát importáltunk a kölcsönző- és a nem-kölcsönző olvasók értesítésére szolgáló levelező-listákba.

Folytattuk a teszteléseket (ISBN-számok megtalálhatósága, adatmegfeleltetés Primóban) az OpusNet projekt számára.

4.8.2 WEBOPAC, PRIMO, SFX

Általánosan elmondható, hogy keresőrendszereinkben, 2020-ra vonatkozóan mért forgalmi adatok – sok esetben jelentősen – elmaradnak az elmúlt évek adatsoraitól. Ennek egyértelműen megállapítható oka, hogy a kialakult járványhelyzet miatt mintegy 6 hónapig zárva tartott a könyvtár. Ebben az időszakban nem volt lehetőség a dokumentumok helybeni használatára, valamint kölcsönözni is csak limitált feltételekkel lehetett. A fentiekből következik, hogy keresőrendszereink sem voltak – a megszokott mértékben – használatban.

2020-ban a WebOPAC-ban 99 378 tranzakciót indítottak külső IP-címekről ugyanezen szám belső IP-címekről 81 497 volt. Összesen 180 875 elérést regisztráltunk.

Művelet típus	Összes elérés	Belső elérés	Külső elérés
Többmezős keresés	211	5	206
Egyszerű keresés	19 012	928	18 084
CCL keresés	2185	195	1990
Összetett keresés	4163	1345	2818
Keresés több adatbázisban	90 757	75 309	15 448
Szűkített keresés	1819	48	1771
Ütköztetés	3	1	2
Olvasójegyem	2157	438	1719
WebOPAC-segítség	151	20	131
Böngészés	16 595	3120	13 475
Z39.50 keresés	37 180		37 180
Mentés	6642	88	6554
Összesen	180 875	81 497	99 378

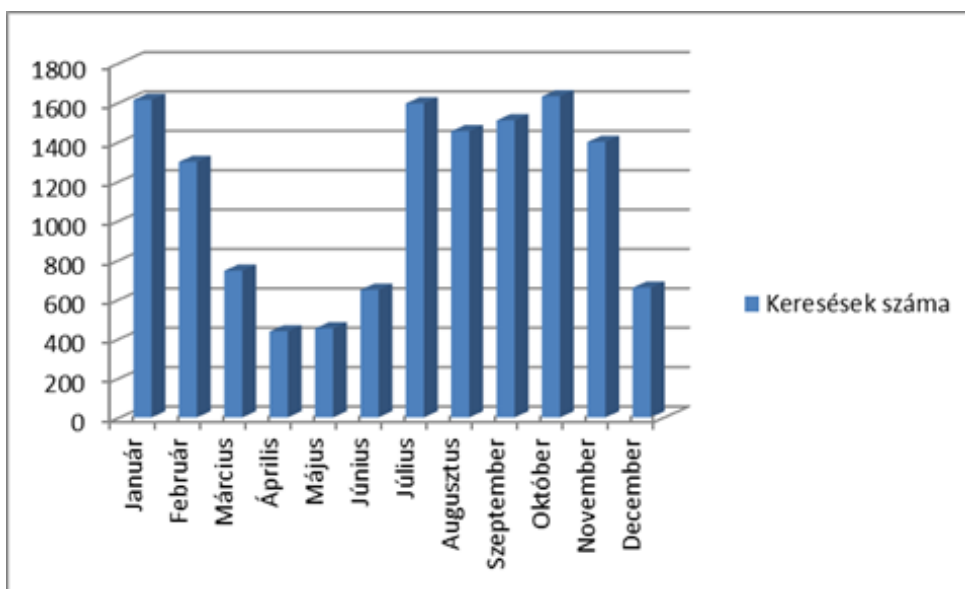
Tranzakciók száma WebOPAC-ban művelet típusonként

Ezen kívül 6054 esetben végeztek olvasóink kölcsönzéshez kapcsolódó műveleteket.

Művelet típus	Tranzakció száma
Hosszabbítás	648
Előjegyzés (elérhető példányra)	59
Előjegyzés (elérhető címre)	5347
Összesen	6054

A kölcsönzési műveletek eloszlása WebOPAC-ban

Az elmúlt évben is folyamatos volt a Primo felületén a hírblokk aktualizálása. A 2020-as évben a rendszerben 13 440 keresést regisztráltunk.

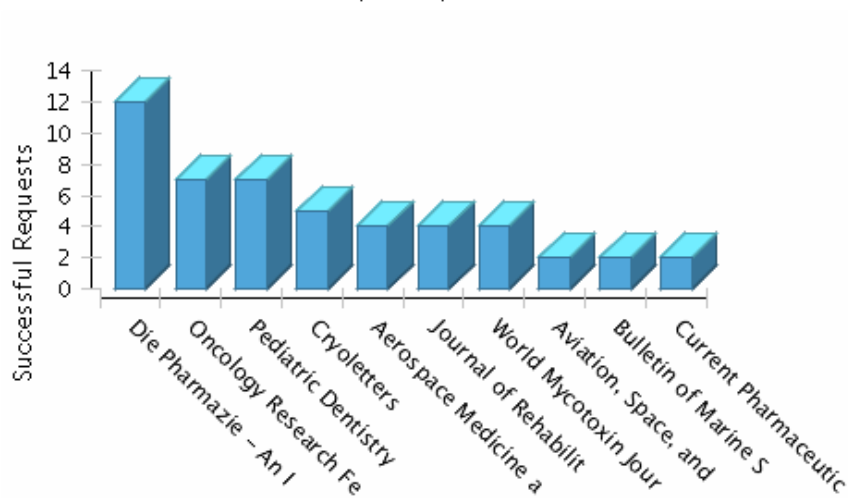
Keresések száma 2020-ban a Primóban havi bontás szerint

A 2020-as év folyamán folytattuk a dokumentumtípusok (VM, BK, CR, SR, MP, OB, AL, AB, CF, PI) felvételét, illetve a típusokhoz illeszkedő ikonok grafikai szerkesztését. Emellett új gyűjteményi kódot (FREE) is bevittünk a rendszerbe. A KFKI könyvtárosának kérésére bemutattuk a Primo működését.

Az SFX-rendszeren keresztül 104 321 db teljes szövegű folyóirat, illetve 25 974 teljes szövegű könyv érhető el. Az SFX-ben mérhető keresések száma 33 949 volt 2020-ban, ezek döntő többsége könyvtáron kívüli megkeresés volt.

2020-ban a három leggyakrabban használt folyóirat a sikeres kérések tekintetében a *Die Pharmazie – An International Journal of Pharmaceutica* (12 kérés), az *Oncology Research Featuring Preclinical and Clinical Cancer Therapeutics* (7 kérés) és a *Pediatric Dentistry* (7 kérés) voltak.

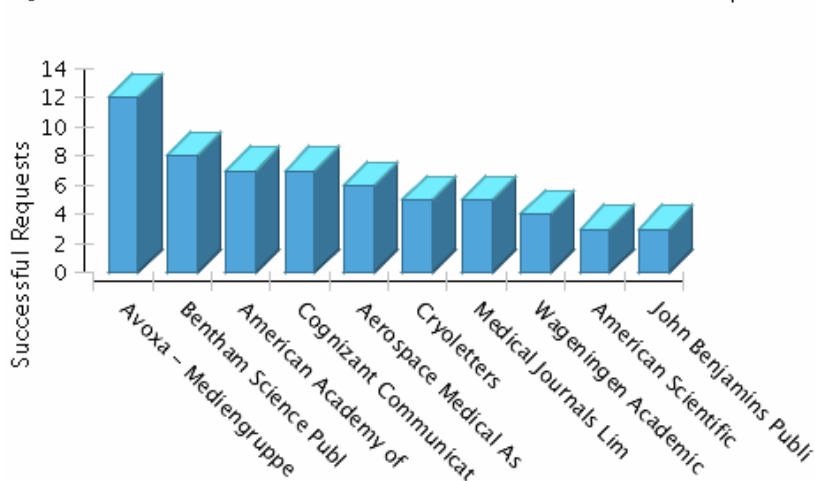
Most Frequently Used Journals

2020-ban leggyakrabban használt elektronikus folyóiratok SFX-ben

Kiadói vonatkozásban a tavalyi évben az *Avoxa – Mediengruppe Deutscher Apotheker GmbH* (12 kérés), a *Bentham Science Publishers* (8 kérés) valamint az *American Academy of Pediatric Dentistry* (7 kérés) folyóiratai voltak a legnépszerűbbek.

Journal Publishers with the Greatest Number of Requests

2020-ban legnépszerűbb kiadók SFX-ben

A tavalyi év folyamán az Ex Libris elvégezte a rendszer teljes upgrade-jét. Az üzemeltetési csoporttal együttműködve folyamatosan figyelemmel kísértük a munkálatokat, valamint elvégeztük az Ex Libris által igényelt rendszerfeladatokat és információszolgáltatást. Az új rendszer működését különböző

tesztelésekkel ellenőriztük. Folyamatos volt a rendszer karbantartásával összefüggő feladatok végrehajtása is: KB-update, statisztikai adatok frissítése, apache-logok törlése.

Az SFX linkfeloldóban az elektronikus források adatait a Tájékoztatási és Olvasószolgálati Osztály munkatársai rendszeresen frissítik a hozzáférések változásának megfelelően.

4.8.3 REAL REPOZITÓRIUM

Repozitóriumi gyűjteményeink tovább gyarapodtak a könyvtár digitalizálási projektjeinek, valamint a pályázati támogatások és a DOI-regisztráció kapcsán egyre nagyobb számú partnerünknek köszönhetően. Ezáltal az MTA 1945 előtt megjelent kiadványainak szinte teljes korpusza már rendelkezésre áll a REAL-EOD-ban és a régi akadémiai folyóiratok mellett egyre több tudományos társaság lapja olvasható a REAL-J-ben.

2020-ban 6664 regisztrált felhasználója volt a REAL-nak.

A repozitórium gyűjteményeinek gyarapodása 2020-ban

Repozitórium	2020-ban bekerült rekord (db)	Összes rekord	Leírás
REAL	12 944	104 635	A gyűjtemény a kutatók által beküldött tudományos közleményeket, az OTKA/NKFIH-hoz benyújtott kutatási jelentéseket, valamint a DOI-regisztráció kapcsán beküldött fájlokat tartalmazza
REAL-J	408	14 717	A gyűjtemény az MTA KIK digitalizálási projektjeiből, az MTA KFB által támogatott orgánumok beszolgáltatásából, és a DOI-regisztráció kapcsán beküldött fájlokat tartalmazza
REAL-EOD	1148	9299	A gyűjtemény az MTA KIK digitalizálási projektjeiből, az MTA KFB által támogatott orgánumok beszolgáltatásából származó fájlokat tartalmazza

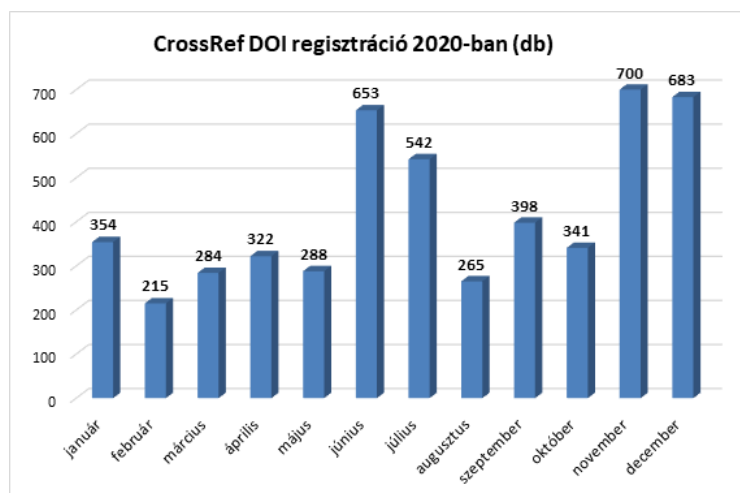
Repozitórium	2020-ban bekerült rekord (db)	Összes rekord	Leírás
REAL-d	92	1076	A gyűjtemény az MTA doktora cím kapcsán létrejövő pályázati dokumentációt tartalmazza
REAL-PhD	47	796	A gyűjtemény a KPA adatbázisba feltöltött, valamint az MTA KIK-vel együttműködési megállapodást kötött egyetemek/főiskolák által feltöltött doktori dolgozatokat tartalmazza
REAL-R	41	1350	A gyűjtemény az MTA KIK digitalizálási projektjeiből származó fájlokat tartalmazza
REAL-MS	402	23 515	A gyűjtemény az MTA KIK digitalizálási projektjeiből származó fájlokat tartalmazza

REAL tárhelykapacitásának hiánya miatt a Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye egy dokumentumot töltött fel a REAL-MS-be.

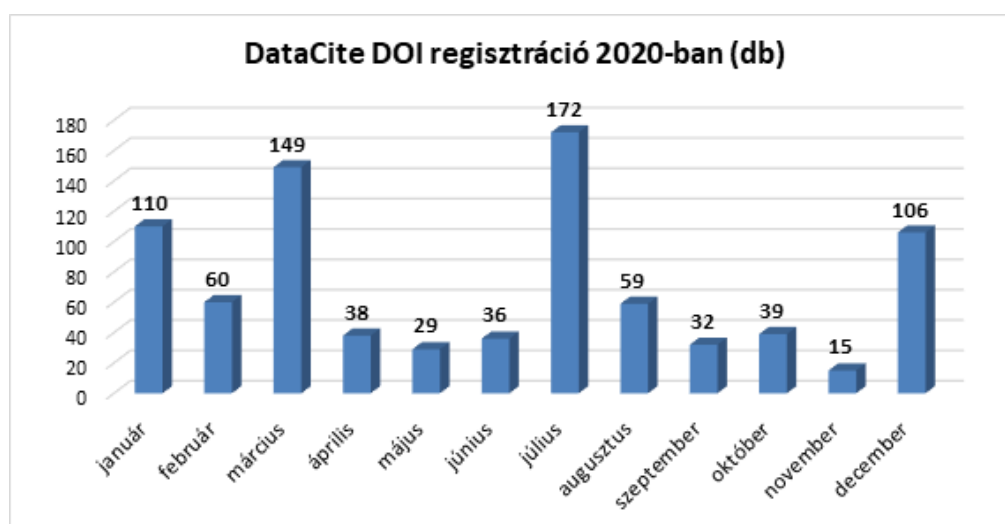
4.8.4 DOI-REGISZTRÁCIÓ

A DOI (digital object identifier) online tartalmak azonosítására szolgáló egyedi azonosító, melyet regisztrálunk folyóiratokhoz, könyvekhez, könyvfejezetekhez, PhD-dolgozatokhoz és kutatási adatokhoz. Az MTA KIK két ügynökség segítségével kínálja a szolgáltatást: a DataCite és a CrossRef csatlakozott partnere.

CrossRef: Összesen 222 partnerrel van érvényben lévő CrossRef DOI megállapodásunk, ebből 39 partner csatlakozott 2020-ban. Az év folyamán 148 partnernek összesen 5045 DOI-t regisztráltunk a CrossRef ügynökségnél. 3 ügyfél számára összesen 156 DOI adatfrissítését (URL módosítás vagy egyéb adatjavítás) végeztük el. 2020-ban 68 alkalommal érkezett inaktív DOI jelzés.

DataCite: Összesen 77 partnerrel van érvényben lévő DataCite DOI-megállapodásunk, ebből 4 partner csatlakozott 2020-ban. Az év folyamán 30 partnernek 845 DOI-t regisztráltunk a DataCite ügynökségnél. 3 ügyfél számára 17 DOI adatfrissítését (URL módosítás vagy egyéb adatjavítás) végeztük el.

4.8.5 ONLINE PUBLIKÁLÁSI PLATFORMOK

Az Open Journal System szolgáltatásunkat jelenleg 33 ügyfél veszi igénybe (ezek közül 7 teljes funkcionalitással használja a rendszert, 10 a gyorsbeküldő plugin használatával jelenteti meg folyóiratát, 15 még tesztelési fázisban van, 1 pedig megszűnt).

Az Open Conference System szolgáltatásban 2020-ban már harmadik alkalommal jelent meg a HUNGARNET Egyesület által közreadott Networkshop konferenciakötet.

4.8.6 KUTATÁSI ADATMENEDZSMENT

A Research Data Alliance (RDA) globális szervezet pályázati támogatásával a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára és az MTA Könyvtár és Információs Központ közösen valósította meg egy olyan adatkezelési csomag összeállítását, amely elősegíti az adatrepozitóriumok használatát és segítséget nyújt az adatfeltöltés folyamatához.

A DE Könyvtár munkatársai az adatok publikálásáról szóló munkafolyamatot alátámasztó ajánlással dolgoztak, az MTA Könyvtár és Információs Központ pedig a repozitóriumok auditálását és minősítését tárgyaló ajánlás alapján dolgozott ki új értékelési rendszert az MTMT Repozitóriumminősítő Szakbizottsággal együttműködve.

4.8.7 MATARKA ÉS MTMT FELDOLGOZÁS

Az MTA KIK részt vesz a MATARKA folyóirattartalomjegyzék-kereső szolgáltatás építésében, 4 kolléga végzi 9 folyóirat feldolgozását. A létrehozott rekordokban szerepeltetjük a REAL-J repozitóriumban tárolt teljes szövegű, elektronikus példányra mutató linket.

2020-ban 6431 db rekord került be az MTMT-be az MTA KFB vagy NKA támogatás, DOI-regisztráció, illetve önkéntes csatlakozás kapcsán.

4.9 INFORMATIKA

2020-ban a korábbi évek beszerzései nyomán befejeződött a könyvtár informatikai kiszolgáló rendszerének felújítása. A következő évekre megfelelő szerver, háttértár és mentési kapacitás áll rendelkezésre, és ezeket megfelelő hálózati eszközök szolgálják ki. A következő években a munkaállomásokra és a székházban található részlegeink számítógépes hálózati problémáinak megoldására kell koncentrálnunk.

Az MTA kutatóhálózat elcsatolása – és ehhez kapcsolódóan az infrastruktúrafejlesztési pályázatok beszünetelése – nyomán mind az informatikai üzemeltetés, mind a jövőbeni beruházások kérdése bizonytalanná vált. A források elapadása és az informatikus bérszínvonal országos emelkedése ellehetetlenítette az informatikai működést. Október 1-től az MTA Titkárság Informatikai Főosztálya vette át az üzemeltetési feladatokat, a könyvtárban a hónap végével nem maradt informatikus, és az informatikus bérkereteket is átadtuk a Titkárságnak.